

KỸ THUẬT LẬP TRÌNH C/C++

Kế thừa

Thi-Lan Le

Thi-Lan.Le@mica.edu.vn; lan.lethi1@hust.edu.vn

[Webpage: http://www.mica.edu.vn/perso/Le-Thi-Lan](http://www.mica.edu.vn/perso/Le-Thi-Lan)

Khái niệm

- ◆ Để quản lý nhân sự của công ty, ta có thể định nghĩa các lớp tương ứng với các vị trí làm việc của công ty:

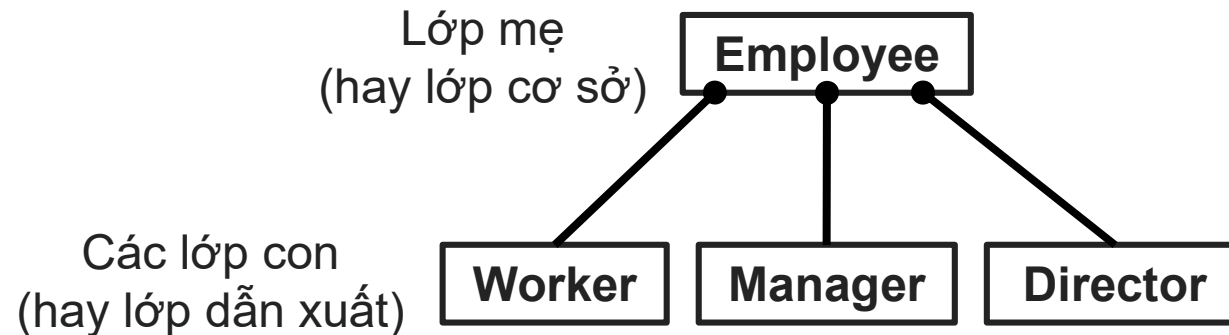
```
class Worker {  
private:  
    string name;  
    float salary;  
    int level;  
public:  
    string getName() {...}  
    void pay() {...}  
    void doWork() {...}  
    ...  
};
```

```
class Manager {  
private:  
    string name;  
    float salary;  
    int dept;  
public:  
    string getName() {...}  
    void pay() {...}  
    void doWork() {...}  
    ...  
};
```

```
class Director {  
private:  
    string name;  
    float salary;  
public:  
    string getName() {...}  
    void pay() {...}  
    void doWork() {...}  
    ...  
};
```

- ◆ Cả 3 lớp trên đều có những biến và hàm giống hệt nhau về nội dung → tạo ra một lớp Employee chứa các thông tin chung đó để sử dụng lại
 - Sử dụng lại code
 - Giảm số code cần viết
 - Dễ bảo trì, sửa đổi về sau
 - Rõ ràng hơn về mặt logic trong thiết kế chương trình

Khái niệm (tiếp)

- ◆ Hai hướng thừa kế:
 - Cụ thể hoá: lớp con là một trường hợp riêng của lớp mẹ (như ví dụ trên)
 - Tổng quát hoá: mở rộng lớp mẹ (vd: Point2D thêm biến z để thành Point3D)
- ◆ Kế thừa cho phép các lớp con sử dụng các biến và phương thức của lớp mẹ như của nó, **trừ các biến và phương thức private**
- ◆ Kế thừa với public và private:
 - public: các thành phần public của lớp mẹ vẫn là public trong lớp con
 - private: toàn bộ các thành phần của lớp mẹ trở thành private của lớp con

Kế thừa public

```
class Employee {  
private:  
    string name;  
    float salary;  
public:  
    ...  
    string getName() {...}  
    void pay() {...}  
};  
  
class Worker : public Employee {  
private:  
    int level;  
public:  
    ...  
    void doWork() {...}
```

```
    void show() {  
        cout << getName()  
            << salary; // lỗi  
    }  
};  
  
Worker w;  
w.getName();  
w.doWork();  
w.pay();  
w.salary = 10; // lỗi  
w.show();  
  
Employee e = w; // OK  
Worker w2 = e; // lỗi  
Worker w3 = (Worker)e; // lỗi
```

- ▶ Các thành phần public của lớp mẹ vẫn là public trong lớp con
- ▶ Lớp con chuyển kiểu được thành lớp mẹ, nhưng ngược lại không được

Kế thừa private

```
class LinkedList {
private:
    ...
public:
    void insertTail(int x) { ... }
    void insertHead(int x) { ... }
    void deleteHead() { ... }
    void deleteTail() { ... }
    int getHead() { ... }
    int getTail() { ... }
    ...
};

class Stack : private LinkedList {
public:
    void push(int x)
        { insertHead(x); }

    int pop() {
        int x = getHead();
        deleteHead();
        return x;
    }
    ...
};

Stack s;
s.push(10);
s.push(20);
s.pop();

s.insertTail(30); // lỗi
s.getTail();     // lỗi
```

- ◆ Tất cả các thành phần của lớp mẹ đều trở thành private của lớp con

Thành phần protected

- ◆ Ngoài public và private, còn có các thành phần protected: có thể được sử dụng bởi các phương thức trong lớp dẫn xuất từ nó, nhưng không sử dụng được từ ngoài các lớp đó

```
class Employee {  
protected:  
    string name;  
    float rate;  
    int hours;  
  
    int getSalary()  
        { return rate*hours; }  
  
public:  
    void setName(const char* s)  
        { name = s; }  
    string getName()  
        { return name; }  
    void pay() { ... }  
    ...  
};
```

```
class Worker: public Employee {  
public:  
    void doWork() { ... }  
    void print() {  
        cout << "Ten: " << name  
            << "Luong: " << getSalary();  
    }  
    ...  
};
```

```
Worker w;  
w.doWork();  
w.pay();  
w.print();  
w.name = "NV Tung"; // lỗi  
cout << w.getSalary(); // lỗi
```

Tổng kết các kiểu kế thừa

		Kiểu kế thừa		
		private	protected	public
Phạm vi	private	(không)	(không)	(không)
	protected	private	protected	protected
	public	private	protected	public

- ▶ Cột: các kiểu kế thừa
- ▶ Hàng: phạm vi các biến/phương thức thành phần trong lớp mẹ
- ▶ Kết quả: phạm vi các biến/phương thức trong lớp dẫn xuất

Constructor và destructor trong kế thừa

- ◆ Constructor và destructor không được các lớp con thừa kế
- ◆ Mỗi constructor của lớp dẫn xuất phải gọi một constructor của lớp mẹ, nếu không sẽ được ngầm hiểu là gọi constructor mặc định

```
class Pet {
public:
    Pet() {...}
    Pet(string name) {...}
};

class Dog: public Pet {
public:
    Dog() {...} // Pet()
    Dog(string name): Pet(name) {...}
};
```

```
class Bird {
public:
    Bird(bool canFly) {...}
};

class Eagle: public Bird {
public:
    // sai: Eagle() {...}
    Eagle(): Bird(true) {...}
};
```

- ▶ Destructor của các lớp sẽ được gọi tự động theo thứ tự ngược từ lớp dẫn xuất tới lớp cơ sở
 - ▶ ~Dog() → ~Pet()
 - ▶ ~Eagle() → ~Bird()

Gọi cons của lớp mẹ trong cons của lớp con

- ◆ Không thể gọi cons của lớp mẹ trong cons của lớp con như hàm, mà phải gọi ở danh sách khởi tạo

```
□ class Point3D: private Point2D {  
    protected:  
        float z;  
    public:  
        Point3D(): Point2D(0., 0.), z(0.) // đúng  
        { ... }  
        Point3D(double x, double y, double z)  
            // gọi cons mặc định Point2D()  
        {  
            Point2D(x, y); // sai: tạo đối tượng Point2D tạm  
            this->z = z;  
        };  
        ...  
};
```

Phương thức ảo (virtual method)

- ◆ Là phương thức được khai báo ở lớp mẹ, nhưng có thể được định nghĩa lại (thay thế) ở các lớp dẫn xuất

```
class Shape {  
public:  
    virtual void draw()  
    { cout<<"Shape::draw\n";  
    void erase()  
    { cout<<"Shape::erase\n";  
    void redraw()  
    { erase(); draw(); }  
};
```

bắt buộc

có thể bỏ

```
class Circle: public Shape  
public:  
    virtual void draw()  
    { cout<<"Circle::draw\n";  
    void erase()  
    { cout<<"Circle::erase\n";  
};
```

```
void main() {  
    Circle c;  
    Shape s1 = c;  
    Shape& s2 = c;  
    Shape* s3 = &c;
```

```
c.erase();      c.draw();  
s1.erase();     s1.draw();  
s2.erase();     s2.draw();  
s3->erase();     s3->draw();
```

```
c.redraw();  
s1.redraw();  
s2.redraw();  
s3->redraw();
```

Kết quả chạy:
Circle::erase
Circle::draw
Shape::erase
Shape::draw
Shape::erase
Circle::draw
Shape::erase
Circle::draw
Shape::erase
Circle::draw
Shape::erase
Circle::draw
Shape::erase
Circle::draw

Lớp trừu tượng (abstract class)

- ◆ Phương thức ảo thuần túy (pure virtual method): là phương thức được **khai báo nhưng chưa được định nghĩa** → cần được định nghĩa trong các lớp dẫn xuất
- ◆ Lớp trừu tượng là lớp có phương thức ảo thuần túy
 - Không thể tạo được đối tượng từ lớp trừu tượng

```
class Shape {  
public:  
    virtual void draw() = 0;  
    virtual void erase() = 0;  
    virtual void area() = 0;  
    void redraw() { ... }  
};  
  
class Circle: public Shape {  
public:  
    ...  
    virtual void draw() { ... }  
    virtual void erase() { ... }
```

```
        virtual void area() { ... }  
};  
  
Shape p;           // lỗi  
  
Circle c;  
Shape p2 = c;      // lỗi  
Shape& p3 = c;     // OK  
Shape* p4 = &c;    // OK  
  
void func(Shape s) {...} // lỗi  
void func(Shape& s) {...} // OK  
void func(Shape* s) {...} // OK
```

Tính đa hình (polymorphism)

- ◆ Thừa kế và định nghĩa các hàm ảo giúp quản lý đối tượng dễ dàng hơn: có thể gọi đúng phương thức mà không cần quan tâm tới lớp thực sự của nó là gì (trong C phải dùng switch hoặc con trỏ hàm)

```
class Pet {  
public:  
    virtual void say() = 0;  
};
```

```
class Cat: public Pet {  
public:  
    virtual void say()  
        { cout << "miao\n"; }  
};
```

```
class Dog: public Pet {  
public:  
    virtual void say()  
        { cout << "gruh\n"; }  
};
```

```
Pet* p[3] = {  
    new Dog(), new Cat(), new Cat() };
```

```
for (int i=0; i<3; i++)  
    p[i]->say();  
// ...
```

```
// Thế này không được:  
// Pet p2[2] = { Dog(), Cat() };  
// ...
```

Kết quả chạy:

```
gruh  
miao  
miao
```

Destructor ảo

```
class ClassA {  
public:  
    ClassA() { ... }  
    ~ClassA() { ... }  
};
```

```
class ClassB: public ClassA {  
public:  
    ClassB() { ... }  
    ~ClassB() { ... }  
};
```

```
ClassB* b = new ClassB;  
ClassA* a = (ClassA*)new ClassB;
```

```
delete b; // ~ClassB, ~ClassA  
delete a; // ~ClassA
```

```
class ClassA {  
public:  
    ClassA() { ... }  
    virtual ~ClassA() { ... }  
};
```

```
class ClassB: public ClassA {  
public:  
    ClassB() { ... }  
    virtual ~ClassB() { ... }  
};
```

```
ClassB* b = new ClassB;  
ClassA* a = (ClassA*)new ClassB;
```

```
delete b; // ~ClassB, ~ClassA  
delete a; // ~ClassB, ~ClassA
```

◆ Nên luôn khai báo destructor ảo nếu không có gì đặc biệt

Biểu diễn trong bộ nhớ

```
#pragma pack(1)
```

```
class V2 {  
public:  
    double x, y;  
    static int i;  
    void f2();  
    virtual void fv2();  
};
```

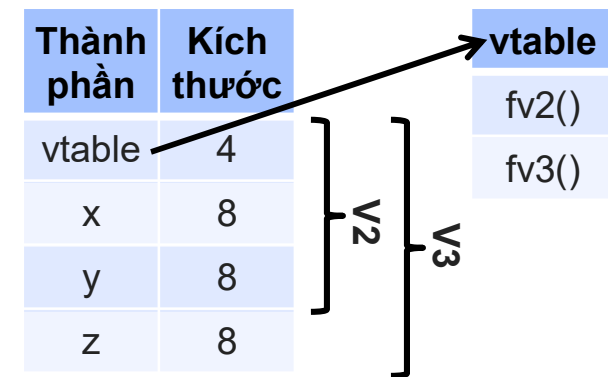
```
class V3: public V2 {  
public:  
    double z;  
    void f3();  
    virtual void fv2();  
    virtual void fv3();  
};
```

```
V3 v3;  
V2& v2 = v3;
```

```
printf("%d %d\n", &v2, sizeof(v2));  
printf("%d %d\n", &v3, sizeof(v3));  
printf("%d %d %d\n", &v3.x, &v3.y, &v3.z);
```

Kết quả chạy:

```
1245000 20  
1245000 28  
1245004 1245012 1245020
```


- ◆ Dữ liệu static không nằm trong đối tượng
- ◆ Nếu lớp có phương thức ảo, thêm một con trỏ (vtable) tới một bảng các phương thức ảo → phương thức ảo tương tự như con trỏ hàm
- ◆ Dữ liệu của lớp con sẽ được nối tiếp vào sau dữ liệu của lớp mẹ
- ◆ Chú ý việc chỉnh biên dữ liệu (data alignment)

Đa kế thừa (kế thừa nhiều lớp)

- ◆ C++ cho phép một lớp có thể kế thừa từ nhiều lớp khác nhau

```
class Camera {
public:
    void takePicture();
    ...
};

class FMDevice {
public:
    void turnOn();
    void turnOff();
    void setFreq(float f);
    ...
};

class Phone {
public:
    void call(string num);
    ...
};
```

```
class CellPhone:
    public Camera,
    protected FMDevice,
    public Phone
{
public:
    void turnFMOn();
    void turnFMOff();
    void setFMFreq(float f);
    ...
};

CellPhone p;
p.takePicture();
p.turnOn();    // lỗi
p.turnFMOn();
p.call("0912345678");
```

Thành phần trùng tên

```
class Legged {
public:
    void move() { ... }
};

class Winged {
public:
    void move() { ... }
};

class Pigeon: public Legged,
             public Winged {
    ...
};

Pigeon p1;
p1.move();           // lỗi
```

```
p1.Legged::move();   // Legged
p1.Winged::move();   // Winged
((Legged)p1).move(); // Legged
((Winged)p1).move(); // Winged

class Penguin: public Legged,
               public Winged {
public:
    void move() { Legged::move(); }
    ...
};

Penguin p2;
p2.move();           // Penguin
((Legged)p2).move(); // Legged
((Winged)p2).move(); // Winged
```

- ◆ Đa kế thừa có thể khiến chương trình trở nên rất phức tạp và khó kiểm soát các biến/phương thức thành phần → chỉ nên sử dụng khi thực sự cần thiết

Biểu diễn đa kế thừa trong bộ nhớ

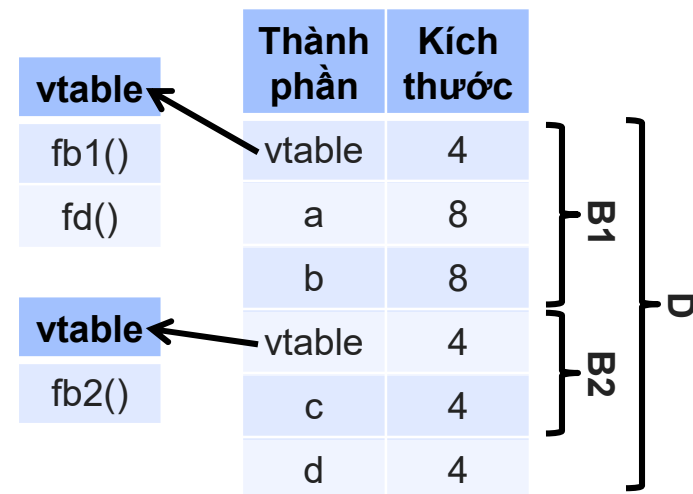
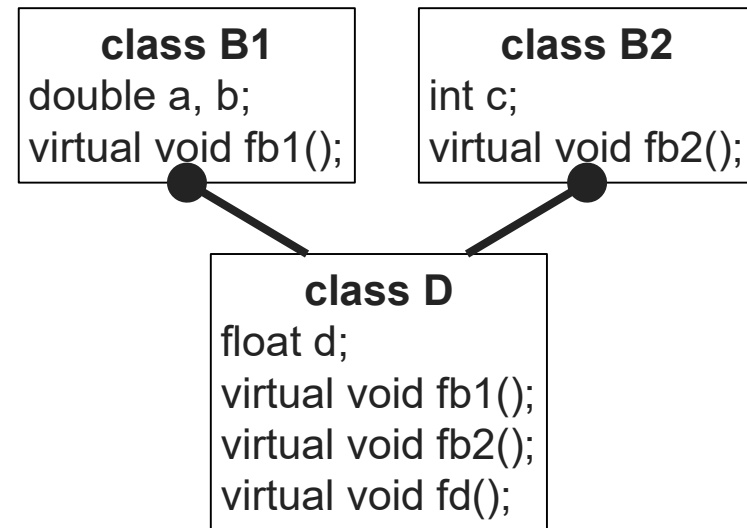
```
class B1 {...}  
class B2 {...}  
class D: public B1, public B2 {...}
```

```
D d;  
B1& b1 = d;  
B2& b2 = d;  
printf("%d %d\n", &d, sizeof(d));  
printf("%d %d\n", &b1, sizeof(b1));  
printf("%d %d\n", &b2, sizeof(b2));
```

Kết quả chạy:

```
1244996 32  
1244996 20  
1245016 8
```

- ◆ Các thành phần của các lớp cơ sở nằm nối tiếp nhau trong bộ nhớ
- ◆ Lớp kế thừa ảo: tự tìm hiểu thêm

Bài tập 1

- ◆ Viết các lớp cần thiết cho ứng dụng quản lý hàng hóa của một nhà sách:
- ◆ Lớp hàng hóa:
 - | Tên, số lượng và đơn giá
- ◆ Lớp sách: kế thừa lớp hàng hóa với thuộc tính bổ sung thêm là tên tác giả, năm
- ◆ Lớp đồ chơi: Kế thừa lớp hàng hóa với thuộc tính bổ sung là hướng dẫn sử dụng, tuổi sử dụng phù hợp
- ◆ Viết chương trình cho phép tạo hóa đơn bao gồm một danh sách các hàng hóa. Tính tổng tiền của hóa đơn.

Bài tập 2 (2 sinh viên)

- ◆ Dựa trên thiết kế của Bài 1, viết 1 class Cửa hàng với các thuộc tính:
 - | Số lượng sách (m)
 - | Số lượng đồ chơi (m)
 - | Con trỏ giữ thông tin của m sách
 - | Con trỏ giữ thông tin của n đồ chơi

- | Viết các hàm tạo, hủy, in danh sách sách, in danh sách đồ chơi, tìm đồ chơi đắt nhất
- | Viết các hàm nhập và xuất cho lớp Cửa hàng từ bàn phím và từ file

Bài tập 3 (1 sinh viên)

- ◆ Viết các lớp cần thiết cho ứng dụng quản lý cán bộ và sinh viên của trường Bách Khoa:
- ◆ Lớp người:
 - Họ và tên, ngày tháng năm sinh
- ◆ Lớp sinh viên: kế thừa lớp người với thuộc tính bổ sung thêm là mã sinh viên, điểm GPA, khoa
- ◆ Lớp giảng viên: kế thừa lớp người với thuộc tính bổ sung mã số gv, knc, giờ giảng dạy
 - Hàm tạo kế thừa
 - Viết hàm virtual có tên `important_information` nếu là sinh viên in ra điểm GPA, nếu là giáo viên in ra knc.

Bài tập 4 (2 sinh viên)

◆ Dựa trên thiết kế của Bài 2, tạo 1 class Trường học với các thuộc tính:

- Tên trường
- Số lượng sinh viên (m)
- Số lượng giáo viên(n)
- Con trỏ giữ thông tin của m sinh viên
- Con trỏ giữ thông tin của n giáo viên

- Viết các hàm tạo, hủy, in danh sách giáo viên, danh sách sinh viên
- Viết hàm hiển thị sinh viên có điểm gpa cao nhất của từng khóa
- Viết các hàm nhập và xuất cho lớp Trường học từ bàn phím và từ một file

Bài tập 5 (1 sinh viên)

- ◆ Viết chương trình quản lý thông tin của động thực vật
 - Lớp loài với các thông tin: id, tên khoa học
 - Lớp thực vật kế thừa lớp loài bổ sung thêm kiểu cây (cây thân cao, cây bụi...)
 - Lớp động vật kế thừa lớp loài bổ sung thêm trọng lượng trung bình
 - Viết các hàm tạo, hủy tương ứng cho các lớp
 - Viết chồng toán tử xuất nhập cho các lớp

Bài tập 6 (2 sinh viên)

- ◆ Dựa trên thiết kế của Bài 5, viết lớp quản lý động thực vật của một khu vực với các thông tin:
 - Tên khu vực
 - Số lượng thực vật (m)
 - Số lượng động vật (n)
 - Con trỏ giữ thông tin của m thực vật
 - Con trỏ giữ thông tin của n động vật
 - Viết các hàm tạo, hủy, in danh sách động vật và thực vật của 1 khu vực
 - Viết các hàm nhập và xuất cho lớp động thực vật từ bàn phím và từ một file